

Chrzan ‘wieloletnia roślina warzywna z dużymi liśćmi i grubym, mięsistym korzeniem o silnym, ostrym zapachu i smaku, *Armoracia lapathifolia*’

fot. Halina Pelcowa

Chrzan to ruślina o grubym białym korzeniu, ma ostry smak i gryzie w oczy przy tarciu (Dubienka). Krzan to jes w korzeniu. Bardzo głęboko rośnie, to sie wykopie i do jedzenia jes lon. On to podobnież witaminy ma, i zdrowy jes, a liście to ma bardzo duże i takie podługowate no. Ale lon jes też plenny, bardzo plenny krzan jes (Giełczew). Krzan to ruślina o grubym białym kurzeniu, dodawana do kiszenia ogórków (Krasnobród). Krzon to przyprawa, mo taki smak łostry i piece (Skoków). Chrzanu łokopało sie, łutarło sie samemu (Trzcianki). W Wielgu Sobote świeciło sie pokarmy przy kaplickach. Brało sie krzun, bo Penu Jezusowi podajały, syr, jajka, kielbasa, chlyb, sól, mieso (Kocudza). A krzan, a krzan to jez do jedzenia. A to lon strasznie, to lon jes taki niepotrzebny. A lon wszędzie rośnie, nie nasiejo go, a rośnie. No przeważnie, ja wiem, może ji na lekarstwo ludzie robio. Liście ma takie duże, długie, krzan ma zielone, ji bardzo głęboko korzenie w ziemi tak, głęboko korzenie. Korzenie sie je, no takie so mało, nie so takie gładkie ino jeszcze, jeszcze takie sęcate. Takie majo lodygi i tu jes jeden gruby, a tutaj takie majo drobne jeszcze [...]. Tak, no święci sie, no to taka tradycja już jes. Krzan, no bo Pan Jezus, Panu Jezusowi dawał krzan z loctem, jak był ukrzyżowany. Rzucali jakoś i potem, to jest już na pamiatke pozostał krzan. Chrzan sie święci, bo on taki jak goździe co Panu Jezusowi wbijali (Piotrków). Chrzan to mówily, że jest to goźdź, którym Pana Jezusa krzyżuwały, widać go jak sie chrzan przetnie w poprzek, bo Pan Jezus za nas tyle wycierpiał (Kolonia Zakręcie). Jak Pana Jezusa krzyżuwały, to miał ten co go pilnował cztery goździe, i że już miały go przybijać, i wziun jeden goźdź ukrad złodziej, i przybiły Jezusa ręce i patrzy, brak jidnego goździa, nogi mu złożyły na kupe i jednym goździem przybiły, a tyn co ukrad goźdź, to złapał i wsadził go w ziemi, i mówio, że z tego goździa urós chrzan, i na pamiątkę bioro chrzan do święcynia (Nowiny). Musiał być chrzan

poświęcony na każde Wilkanoc (Horyszów Ruski). Chrzan ma gruby biały korzyń, jest łośtry i gryzie w łocy (Ciechomin). Chrzanu sie natarło i to jest do mięsa, do jajków na Wilganoc (Janów pow. Chełm). Chrzan to dlatego sie święci, że to jest tyn gózdź z krzyża Chrystusa, tak moje babcia mówili (Drzewce). Krzan to stąd, że Pan Jezus dostał do picia takie gorzkie. I to najpirw jak sie zaczynało jeść w Wielge Niedziele, to sie najpirw jadło krzan. To na te pamiątke musiał być chrzan, trza spróbować, bo to na te męke Chrystusa na krzyżu (Michalów). Święcilo sie chrzan na znak męki Chrystusowej (Krynica pow. Krasnystaw). Do święcenia to wchodził chrzan, ot tam obrany korzonek, włożony dzieś tam w kielbase czy powiedzmy w jajko. I co to oznaczało, ano to, że chrzan pierszy puszcza liście po zimie, budzi sie do życia tak, jak to zmartwystanie Chrystusa. To taka ruślina, co piersza pokazuje życie (Stanin). U nas to do dzisiaj taki zwyczaj jest, że po dzieleniu sie jajkiem każdyn musi zjeść chrzan święcony. To gwarantuje, że przez cały rok ani zęby, ani brzuch boleć nie bedo. Chrzan też dobry na katar i kaszel (Potok Wielki). Mama liści chrzanowe jak jo bolala głowa, rwała liście chrzanowe i o [...] rwała i głowe obłożyła, tu czoło i to pomogło (Bronice). Chrzan to dobry na bóle głowy, liśćmi należy obłożyć głowe (Czemierniki). Korzeń chrzanu jest bardzo dobry na korzonki nerwowe, okłady sie robi, trze sie korzeń chrzanu (Piotrowice). A chrzan to dobre od migreny, nie trza leków, tylko te liście chrzanowe (Kolonia Drzewce).

Źródła: PM, ML.

Geografia: powszechna.

D. lp. chrzanu; D. lm. chrzanów; wymowa: xšan, xšon, xšun, kšan, kšon, kšun.